

Ks. Jan Zimny

CONCEPT OF PERMANENT FORMATION ON A CADET IN THE WEDDING TO GOD AND HOMELAND

Koncepcja permanentnej formacji podchorążego w służbie Bogu i Ojczyźnie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4735-4175> E-mail: jjimny@przemysl.opoka.org.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2024.34.01>

Wstęp

Przyjmuje się, że formacja permanentna człowieka ma dwa wymiary: jeden, który możemy zdefiniować jako zwyczajny i drugi - nadzwyczajny. Pierwszy, tzn. zwyczajny, jest prawdziwą formacją permanentną, obejmującą formację ludzką, czyli osobowościową, kulturową, społeczną, intelektualną. Mówimy tu o formacji zwyczajnej, czyli dotyczącej codzienności życia. Wszak o formacji nie można mówić, że jest permanentna, jeśli nie jest codzienna. Z drugiej strony, potrzebna jest również formacja nadzwyczajna, na którą składa się formacja duchowa, zawodowa (specjalistyczna) – czyli kształtowanie sfery duchowej i przygotowanie do pracy zawodowej. Formacja duchowa nie dotyczy tylko ludzi wierzących, bowiem każdy człowiek – w myśl odwiecznej nauki filozofów – posiada sferę duchową, która jest nieodzownym elementem istnienia człowieka¹. Dla przykładu filozofia duchowa Edyty Stein wyrasta bezpośrednio z fenomenologii, która postulowała metodę filozofowania polegającą na zaniechaniu czysto pojęciowych spekulacji przez „powrót do rzeczy”, tj. do uzyskania bezpośredniego doświadczenia tego, co dane, a w czym przejawiają się przedmioty. Danymi tymi, wg fenomenologii są m.in.: wartości, wytwory kultury, a także rzeczy i idee, umożliwiające poznanie².

Tak jak żołnierz nie może iść do boju bez odpowiedniego uzbrojenia w sferze fizycznej, tak nie może być żołnierzem bez formacji duchowej. Formacja ta jest mu potrzebna nie tylko w odniesieniu do drugiego człowieka, ale także wobec siebie samego. Tylko umocnienie go siłą duchową (Bożą) zdoła go przeprowadzić zwycięsko przez walkę życia, dlatego koniecznym jest tę zbroję przywdziać. Przede wszystkim należy zdać sobie sprawę z niebezpieczeństwa i grozy, z istnienia nieprzyjaciół, którzy są nieprzejednani w swej zaciętości w stosunku do nas.

Należy jasno i wyraźnie podkreślić, że żołnierz nie może iść do boju fizycznego bez pełnego uzbrojenia (fizycznego i duchowego), a żaden oręż ziemski na nic się tu przyda bez uzbrojenia duchowego. Najpotężniejsza broń armii tego świata nie tylko nie jest groźna dla potęg, z którymi mamy prowadzić walkę, ale pozostaje pod ich przemożnym wpływem i znajduje się w ich władaniu. Stąd istnieje potrzeba tu nie byle jakiej zbroi, ale zbroi w postaci prawdy o sobie samym, prawdy duchowej. Prawda o wartości samego siebie także w wymiarze duchowym, która stanowi potężną i niezwyciężoną zbroję, jest elementem niezbędnym i wprost koniecznym. Prawda jest tą siłą, której boją się wszystkie moce ciemności. Święty Ambroży mówi: *Veritas vinci non potest a quocumque dictatu, quia a Spiritu Sancto est* – „Prawda nie może być zwyciężona, ktokolwiek by ją wypowiadał, ponieważ pochodzi od Ducha Świętego”³. Nikt nie może jej pokonać, bo choćby padła z ust najsłabszego i najgłupszego, jest mocniejsza od wszystkich. Prawda jest potrzebna najpierw w poznaniu siebie samego, dlatego tak ważne jest czynienie właściwego użytku ze swych władz poznawczych. By tak się stało trzeba mieć głód prawdy większy niż głód wiedzy.

¹ Zob. W. Tatariewicz, *Historia filozofii*, t. 3, Warszawa 2005.

² Zob. T. Gadacz, *Historia filozofii XX wieku*, Kraków 2009.

³ Por. Ef 6,10-13

1. Hierarchia wartości

Na przestrzeni wieków proponowano różne struktury wartości. Do dziś powstają różne struktury wartości, które są bardziej lub mniej cenione. Jedną z nich jest zapewne miłość. „Człowiek nie potrafi żyć bez miłości” – św. Jan Paweł II umieścił te słowa w encyklice poświęconej tajemnicy Odkupiciela człowieka. Dotyczą one także współczesnego człowieka, który nie mniej niż jego przodkowie pragnie miłości. Niestety, można odnieść wrażenie, że w tę dziedzinę wkrada się coraz większe zagubienie, wskutek czego człowiek, poszukując szczęścia, czyni to często niejako po omacku⁴. Jest rzeczą oczywistą, że każdy człowiek w ciągu swojego życia buduje sobie własną hierarchię wartości. Z czasem dorasta do wartości, nabywa jej poznając świat i podejmując wyzwanie kształtowania własnego poglądu na świat, który ukonkretnia się w wyznawanych wartościach. Poznawanie wartości i ich internalizacja przebiega w praktyce życia każdego człowieka, a także w praktyce wychowawczej i pedagogicznej czynionej przez innych.

W literaturze przedmiotu dotyczącej hierarchii wartości, czyli systemu wartości, znajdujemy wiele podziałów, definicji, teorii. Poszczególne kierunki filozoficzne wypracowały dla siebie stosowny podział, który w znacznej mierze jest porównywalny z innymi. Warto przypomnieć, że system wartości to nabywany przez ludzi w toku wychowania system, odgrywający kluczową rolę w życiu dorosłym każdej jednostki. To właśnie dzięki niej ludzie wiedzą jak powinni się zachować w momencie dylematu, potrafią ocenić, co jest dla nich najlepsze i do czego powinni dążyć⁵. Hierarchia wartości odgrywa dużą rolę w życiu każdego człowieka. Człowiek posługując się danym systemem wartości identyfikuje się z nim, a to wskazuje na istnienie komponentu emocjonalnego⁶. Wartości, które człowiek uznaje za ważne dla siebie są ściśle związane z jego postawami wobec różnych, istotnych dla niego sfer funkcjonowania, w tym sferze zawodowej.

Platon był pierwszą osobą, która podjęła próbę uporządkowania wartości rozumianych jako idee. Wyodrębnił on najwyższą triadę czyli prawdę, piękno i dobro. Jego poglądy były powielane przez wielu filozofów, którzy wymienione wartości uznawali za najwyższe a jedynie ponad nie stawiali Osobę Stwórcy⁷.

Z kolei Max Scheler zbudował hierarchię wartości, w której w skali rosnącej umiejscowił kolejno wartości hedonistyczne (przyjemnościowe), utylitarne (cywilizacyjne), witalne, duchowe (estetyczne, porządku prawnego, poznawcze, prawdy) i religijne⁸. Właściwe ustosunkowanie się do pozostałych wartości u Schelera stanowią wartości moralne. Od tego filozofa pochodzi także klasyfikacja i hierarchizacja, którą zaproponował między innymi ks. Józef Tischner. Wśród wartości pozytywnych, wymieniając w kolejności od najniższej wyróżnił odpowiednio wartości: hedonistyczne, witalne, duchowe - to właśnie w nich zawarta została Platońska triada⁹.

⁴ P. Mazurkiewicz, *Genealogia osoby*, [w:] *Wartości i ich znaczenie*, 1(17)201, s. 5.

⁵ B. Hołyst, *Wartości w życiu człowieka a zdrowie psychiczne*, [w:] B. Hołyst (red.), *System wartości i zdrowie psychiczne*, Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, Warszawa 1990, s.3-11.

⁶ T. Gałkowski, *Rola systemu wartości w procesie psychicznego i społecznego rozwoju jednostki*, [w:] B. Hołyst (red.), *System wartości i zdrowie psychiczne*, Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, Warszawa 1990, s.56-61.

⁷ M. Parol, *Znaczenie systemu wartości i jego uporządkowania w sytuacjach kryzysu na przykładzie funkcjonowania rodzin z dzieckiem z niepełnosprawnością*, "Wartości i ich znaczenie", 2014, s.113.

⁸ P. Brzozowski, *Uniwersalna hierarchia wartości – fakt czy fikcja?*, „Przegląd Psychologiczny” 2005, 3 (48), s. 261-276.

⁹ Tamże, s. 3.

Max Scheler odróżnił wartość od dobra i uznał, że dobro posiada wartość i pozostaje z nią w ścisłym związku, a nie z rzeczą. Ponieważ wartość jest oddzielona od rzeczy, zatem i dobro jest od niej oddzielone. Dobra, według Schelera, nie można pojmować jako wartości plus rzeczy. Dobrem jest sama wartość z pozycji przedmiotowej.

Sfera aksjologiczna jest wyznaczana przez naturę rzeczy jako dobro oraz poprzez wewnętrzną budowę wartości tego dobra. Zdaniem Schelera nie można sprowadzić wartości do sumy jakości wartości. Sfera aksjologiczna uwydatnia się dopiero wtedy, gdy weźmiemy pod uwagę czujące odniesienie do dobra i skierujemy uwagę na to, co jest w nim dane z jego aksjologicznej całości, lub wówczas, gdy przy zmieniających się aspektach i treściach człowiek przeżywa bezpośrednią identyfikację uchwyconego w niej dobra¹⁰.

2. Kierunki formacji podchorążego

a/. Formacja ludzka

Literatura filozoficzna publikowana w ostatnich latach w Europie Zachodniej i w Stanach Zjednoczonych dużo miejsca poświęca formacji ludzkiej, jaką powinien otrzymywać każdy człowiek w okresie wzrastania. W szczególny sposób podkreślane są jej podstawy antropologiczne¹¹. Formacja ta jest niezbywalnym elementem składającym się na całość ludzkiego życia. W jej ramach chodzi przede wszystkim o zwrócenie szczególnej uwagi na to, aby człowiek doskonalił swą osobowość, pracował nad swoim charakterem, rozwijał w sobie zdolność empatii. Bowiem tylko przez mądrze zaplanowane działanie należy doskonalić należytą dojrzałość osobową do podejmowania rozważnych decyzji i właściwy sposób osądzania zdarzeń i ludzi. Każdy człowiek, w tym podchorąży, ma rozwijać prawidłowo własne zdolności oraz wyrobić w sobie siłę ducha i nauczyć się cenić te zalety, które u ludzi cieszą się dużym uznaniem i zjednują sympatię i szacunek. Należą do nich: szczerłość ducha, nieustanne zabieganie o sprawiedliwość, dotrzymywanie przyrzeczeń, życzliwość w postępowaniu, w rozmowie zaś skromność, połączona z miłością.

Uwzględniając wiek przygotowania podchorążego do służby w przyszłości i zakres zadań nie sposób nie uwzględnić potrzeby formacji ludzkiej w oparciu o wartości etyczno-moralne. Bacząc więc na permanentną i integralną formację żołnierza, formacja ludzka ma być istotnym elementem i procesem ciągłego i harmonijnego rozwoju jako osoby prowadzonej w kierunku osiągnięcia dojrzałości w pełni ludzkiej. Formatorzy podchorążych winni mieć świadomość

¹⁰ P. Orlik, *Max Scheler o aksjologicznym źródle dążeń*, [w:] T. Buksiński (red.), *Szkice z filozofii działań*, Wyd. Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 1991.

¹¹ L. M. Rulla, *Grazia e realizzazione di sé*, Roma 1997, s. 246-247; A. Manenti, *I fondamenti antropologici della vocazione*, Seminarium 36 (1996) 1, s.25.

wielu współczesnych uwarunkowań, które mają wpływ na rozwój ich osoby. Poznanie to powinno pomóc, zwłaszcza formatorom, w lepszym zrozumieniu podchorążego oraz mieć wpływ na metody formacyjne stosowane w formacji ludzkiej. Doskonale wiemy jak wielkie znaczenie i wpływ ma środowisko, w którym żyją młodzi i mentalność świata w którym będą funkcjonować. Utożsamiają się oni z nimi w tym, co jest dobre, ale także i w tym co złe, w cnotach, a także w słabościach, w postawach oraz w mentalności¹². Świat, w którym żyją żołnierze oraz jego mentalność nie są im obce i mają na nich wpływ, nie tylko w wymiarze społecznym, ale także socjologicznym i psychologicznym.

Nie ulega wątpliwości, że formacja ludzka stanowi bardzo istotny element w integralnym przygotowaniu podchorążego do służby wojskowej. Da się i dziś zauważyć, że jeszcze współcześni formatorzy wojskowi wywodzący się z modeli formacji minionej epoki, zapominają o procesach i przemianach jakie nastąpiły w tym względzie. Istnieje pilna potrzeba uaktualnienia danych do zweryfikowania zasad i metod w kształtowaniu formacji ludzkiej podchorążego.

b/. Formacja kulturowa

Formację kulturową tworzy zorganizowany system działań ludzkich. To kultura stwarza nowy typ determinizmu określającego społeczne wybory w zakresie kreowanego stylu życia. Kultura jest konfiguracją wyuczonych zachowań i rezultatem zachowań, których elementy składowe są wspólne członkom danego społeczeństwa i przekazywane w jego obrębie. Obecnie coraz częściej i głośniejszy mówi się o kryzysie kulturowym, czyli niepewności nie tylko w znaczeniu i rozumieniu wartości, ale również o niebywałym tempie przemian i trudnościach sprostania człowiekowi owym przemianom zachodzącym we współczesnym świecie.

Współczesny kryzys kulturowy jest przede wszystkim kryzysem orientacji i zdolności wartościowania¹³. Kryzys kulturowy obejmuje zarówno wyobrażenia, jakie mają osoby o wartościach, jak i samą hierarchię wartości w społeczeństwie¹⁴. Wydaje się, że zatracą się indywidualność myślenia, coraz bardziej ujawnia się myślenie zbiorowe, nakierowane na łatwość bytu, unikanie podejmowania trudów działania w dążeniu do realizacji ambitnych celów jednostkowych i społecznych¹⁵. Z łatwością można zauważyć, że w szeregach wojskowych wciąż obecny jest model podporządkowania się pod czyjeś z góry nakreślone myślenie z pobawieniem własnej tożsamości.

Trafnie problematykę kulturowości ujął kard. Pasquale Laghi. Otóż opisując sytuację świata i jego mentalność, a więc świat w jakim przyszło żyć młodemu człowiekowi oraz ukazując jego negatywny wpływ na formowanie się dojrzałej osobowości, stwierdza, że jest to świat, w którym panuje kultura fragmentaryczności, subiektywizmu i fantazji¹⁶. Fragmentaryczność, twierdzi, powstaje z braku stałych, podstawowych zasad, właściwych fundamentów. Oznacza ona myślenie, w którym nie ma miejsca dla wartości i celów absolutnych oraz wyborów dokonywanych na całe życie. Panujący subiektywizm oznacza szukanie tego, co komuś osobiście odpowiada, co ktoś lubi, bez uwzględniania potrzeb innych ludzi. Świat zaś fantazji jest ucieczką od rzeczywistości w marzenia o życiu łatwym, bez trudu i wysiłku. Taka mentalność świata nie sprzyja podejmowaniu decyzji o swoim życiu i nie pomaga w przyjmowaniu ideałów, które łączą się ze służbą żołnierską. Wymienione elementy

¹² Por. C. W. Baars, A. A. Terruwe, *How to treat and prevent crisis in the priesthood*, Chicago 1972.

¹³ A. Roguska, *Edukacja kulturowa wobec przemian globalizacyjnych i lokalnych*, [w:] *Edukacja kulturowa. Oczekiwania i potrzeby*, A. Roguska, M. A. Danielak-Chomać, M. Dyrda (red.), Fundacja na rzecz dzieci i młodzieży „Szansa”, Siedlce 2012, s.21

¹⁴ W. Brezinka, *Wychowanie i pedagogika. Podręcznik akademicki. W dobie przemian kulturowych*, Wyd. WAM, Kraków 2005, s. 21.

¹⁵ Tamże

¹⁶ P. Laghi, *Causas de la crisis de los sacerdotes jovenes*, *Seminarium* 31 (1991) 3, s.532.

kultury i mentalności współczesnego świata są jedną z głównych przyczyn słabości osobowej i psychicznej młodzieży, a więc i podchorążego¹⁷.

Młodzi ludzie mają w sobie wiele uroku, ale także wiele słabości i wad. Równocześnie młodzi ludzie są niepewni i niestali w swych pragnieniach i postawach. Trudno im przychodzi podjąć decyzje ostateczne. Jeśli je muszą podejmować, to są w nich zależni od innych. Wykazują oni też niestałość uczuciową i dużą uległość na wpływy zewnętrzne, zwłaszcza, negatywne. Biorąc pod uwagę powyższe spostrzeżenia, nie można ich uwzględnić w szeroko pojętej formacji podchorążego. Będąc człowiekiem młodym jest otwarty na rady, pouczenia, o ile są zgodne z postawą formatora. Podchorążemu często towarzyszy postawa odrzucenia, rezygnacji z ideałów i drogi pozytywnych wartości widząc niespójność tego co słyszy z tym czego doświadcza podczas przygotowania do służby wojskowej jako podchorążego¹⁸.

Niejednokrotnie u podchorążego można zauważyć pewnego rodzaju lęk przed całkowitym zaangażowaniem i utratą własnej wolności. W konsekwencji, taka postawa jest widoczna u dzisiejszej młodzieży, jest to wyraźna tendencja do wydłużania okresu młodzieńczego. Przejawia się ona w unikaniu podejmowania ważnych decyzji życiowych. Kryje się za tą postawą lęk przed ograniczaniem wolności osobistej.

To zaś stanowi ogromne wyzwanie dla tych, którzy biorą pełną odpowiedzialność za przygotowanie żołnierza do jego przyszłej służby i wykonywanych przez niego funkcji i zadań. Uważam, że ta kwestia winna stać się przedmiotem pogłębionej dyskusji w gremiach przygotowujących i opracowujących programy formacyjne żołnierzy.

c/. Formacja społeczna

Twierdzenie, jakoby człowiek jako osoba indywidualna i zbiorowa był niemal w całości produktem informacji pojmowanych jako znak, komunikat, pojęcie, zdanie, teoria czy narracja jest ogromnym zawężeniem. Ujęcie ontologiczne ukazuje wielopoziomą transcendencję osoby. Osoba wykracza poza czystą informację, poza samą myśl, poza zdanie - ku rzeczywistości prawdy przedmiotowej¹⁹.

Przedstawiciele średniowiecznej filozofii łacińskiej (np. Ryszard od św. Wiktora) pojmowali osobę raczej indywidualistycznie, jako absolutną osobność i syngularność. Koncepcja ta stała się pośrednio jednym z istotnych źródeł współczesnego indywidualizmu, głoszącego jakoby bytem osobowym była wyłącznie jednostka - i to każda absolutnie dla siebie - w żadnym razie zaś nie zbiorowość czy społeczność. Jednak warto podkreślić, że osoba nie stanowi substancji wyizolowanej. Już sama struktura ciała ludzkiego jest relacyjna w stosunku do natury ludzkiej, do świata materialnego i biologicznego, do całej biosfery i kosmogenez²⁰.

Biorąc pod uwagę charakter służby podchorążego w dalszym jego okresie zawodowym, nie można pominąć tak ważnej kwestii jaką jest przygotowanie pro społeczne żołnierza bacząc na jego wspólnotowy charakter. Sam będąc członkiem wspólnoty ma być odpowiednio przygotowany dla wspólnoty. Jego służba winna być w całości nakierowana na posługę na rzecz wspólnoty. By jednak tego dokonać potrzeba właściwego zrozumienia własnej osoby oraz wartości wspólnoty. Przy postawie tej istotnym jest rozumienie poświęcenia, które definiowane jest jako rezygnacja z czegoś na rzecz dobra drugiej osoby.

Tak więc w formacji społecznej istotne znaczenie będą odgrywać takie wartości jak altruizm, ofiarność, bezinteresowność, poświęcenie dla innych. Z psychologicznego punktu widzenia wiemy, że poświęcenie jest czymś, co zawsze było częścią bycia człowiekiem. Znamy

¹⁷ Tamże.

¹⁸ G. Scarvaglieri, *Aspetti psico-sociali della formazione religiosa*, Vita Consacrata 12 (1976) 12, s.588-589; Por. A. Cencini, *I giovani sfidano la vita consacrata*, Milano 1996, 5-16

¹⁹ Zob. Cz. S. Bartnik, *Personalizm*, „Czas”, Lublin 2000; tenże, *Misterium człowieka*, Standruk, Lublin 2004

²⁰ K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, [w:] tenże, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, TN KUL, Lublin 2000, s. 317.

wiele szlachetnych przykładów z minionej epoki potwierdzających istnienie tego rodzaju wartości. Wartości te winny być w szczególny sposób obecne w życiu każdego żołnierza. Aby tak się stało potrzeba wielkiego wysiłku i troski w procesie formacji, by ukształtować podchorążego na miarę oczekiwań i współczesnych zadań. Proces formacji musi opierać się na trwałych wartościach, które od początku dziejów wpisane zostały w naturę człowieka.

Dzisiejsza sytuacja w szczególny sposób wymaga właściwego zrozumienia potrzeby poświęcenia, oddania, służby, ofiarności. Nie można o tym zapomnieć, nie można tego nie mieć na względzie na każdym etapie formacji przyszłego oficera.

d/. Formacja intelektualna

Ojczyzna potrzebuje prawdziwych patriotów i bohaterów we wszystkich dziedzinach życia społecznego, w tym w dziedzinie obronnej. Z tego względu wszyscy żołnierze powinni zdobyć poprawną i głęboką formację intelektualną opartą na zasadach etyczno-moralnych. Formacja intelektualna ma na celu poszerzenie wizji Ojczyzny, świata i człowieka. Formacja intelektualna ma swoje własne cechy, ale jest również głęboko związana i rzeczywiście może być postrzegana, jako konieczny wyraz formacji ludzkiej i duchowej. Akademia Wojsk Lądowych przez cały czas miała i ma na uwadze konieczność nieustannego pogłębiania wiedzy wojskowej i innych nauk, które są niezbędne w służbie wojskowej. Zorganizowanie i prowadzenie mądrej, uczciwej edukacji jest czymś nieodzownym. Św. Franciszek Salezy²¹ wielokrotnie wskazywał, że człowiek powinien wystrzegać się nieuctwa niemal tyle samo co grzechu, bo przez nieuctwo nie tylko siebie samego naraża na zgubę, lecz poniża i zniesławia innych i swoją misję²².

Kształcenie naukowe powinno mieć na celu nie samo tylko przekazywanie wiedzy, lecz prawdziwe wewnętrzne wyrobienie podchorążego. Ze szczególną troską należy zadbać o jedność i gruntowność całego wykształcenia przyszłego oficera. Już samym sposobem nauczania należy wzbudzić u podchorążego umiłowanie konsekwentnego poszukiwania prawdy, zachowywania jej i dowodzenia, przy równoczesnym uczciwym uznawaniu granic ludzkiego poznania.

Trzonem formacji intelektualnej w Akademii Wojsk Lądowych we Wrocławiu są pięcioletnie studia oparte na szerokim programie specjalistycznym głównie w formie wykładów, ćwiczeń. Zwieńczeniem studiów jest osiągnięcie tytułu magistra w ramach prowadzonych kierunków studiów: inżynieria bezpieczeństwa, dowodzenie, informatyka, logistyka, zarządzanie oraz otrzymanie stopnia oficera. Formacja intelektualna podchorążych jest urozmaicona poprzez różne formy praktyki, ale także organizowane kursy, sympozja, koła naukowe, sekcje, spotkania naukowe oraz warsztaty ćwiczeniowe²³.

Formacja intelektualna podchorążego jest tylko jednym z elementów całościowego przygotowania przyszłego oficera i jego późniejszej stałej pracy nad kształtowaniem swej osobowości i realizacją powierzonej mu misji. Ten rodzaj formacji powinien nauczyć adepta samodzielności w formułowaniu własnych ocen, jak również uważnego słuchania innych, sięgania po lekturę i korzystania z niej. Współczesne warunki zewnętrzne, takie jak np. pluralizm poglądów czy krytycyzm wobec wojska wymagają od żołnierza głębokiej i wszechstronnej wiedzy. Życie intelektualne podchorążego musi być konstytutywnym elementem jego wzrostu do patriotyzmu. Formacja intelektualna nie jest oceniana jedynie na podstawie jego ocen, ale również życia, jego postawy, zachowania. Na płaszczyźnie intelektualnej żołnierz winien odnajdywać pokarm dla swojej profesji. Jest to szczególnie ważne w chwilach podejmowania trudnych i złożonych decyzji.

²¹ Franciszek Salezy, *Wybór pism*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1956

²² Zob. R. Kamiński, „*Pastoralna Teologia*”, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 14, 2, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2011

²³ Por. Z. Kroplewski, *Nauczycielu, gdzie mieszkasz?*, Wyd. Księży Marianó, Warszawa 2001.

Jeszcze jedna bardzo ważna uwaga, a mianowicie ta, że w dydaktyce szkół wyższych – także wojskowych - zauważalna jest tendencja, aby jak najbardziej ograniczyć monolog wykładowcy na rzecz konwersatoriów, dyskusji, ćwiczeń. Formacja intelektualna powinna mieć na celu nie tyle monolog wykładowcy, co bardziej aktywizację studentów poprzez konwersatoria, dyskusje czy ćwiczenia. Odpowiednia formacja intelektualna żołnierzy jest niezwykle istotna, ponieważ trudności w nawiązywaniu kontaktu ze światem wynikają niejednokrotnie z nieadekwatnego języka, kultury zachowania (wulgaryzm), hermetyczności czy zadufania w sobie samym.

Istotną rzeczą jest, aby program studiów był zrównoważony, wszechstronny, zintegrowany i spójny z celem i misją przyszłych zadań. Tylko zdrowa filozofia kształcenia i formacji może pomóc kandydatom na oficera w ukształtowaniu świadomości, która odzwierciedla konstytutywną więź pomiędzy duchem ludzkim i prawdą o człowieku. Skoro mowa o wymiarze duchowym spójrzmy i na tę kwestię, która nie może być pominięta w integralnej formacji żołnierza.

e/. Formacja duchowa

Fundamentem życia chrześcijańskiego jest właściwa formacja duchowa. Dlatego też Kościół na początku XXI wieku wyraża pasterską troskę o odpowiednią formację duchową i doktrynalną wszystkich wierzących, w tym żołnierzy. Na mocy chrztu świętego wszyscy katolicy wezwani są do formacji i mają do niej pełne prawo. Formacja duchowa powinna ściśle wiązać się z kształceniem intelektualnym. Formacja duchowa każdego człowieka, w tym żołnierza – podchorążego, jest sercem, które jednoczy i ożywia bycie prawdziwym człowiekiem. Jest to możliwe do osiągnięcia dzięki stałej formacji duszpasterskiej, nad którą czuwa kapelan wspierany przez poszczególnych wychowawców, a także wszystkich partycypujących w procesie formacyjnym. Metody i formy kształtowania ducha mogą i powinny mieć szeroki wachlarz propozycji. Tak jak rozwój fizyczny, ludzki czy intelektualny podlega rozwojowi, nie można pominąć troski o kształtowanie sfery duchowej podchorążego. W ramach przygotowań do służby żołnierze winni przechodzić pewne etapy – stopnie rozwoju wewnętrznego na bazie etyki, filozofii, działań pastoralnych w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym.

Mówiąc o formacji duchowej żołnierza nie możemy też ograniczyć się tylko do zajęć z etyki czy wolontariatu opartego na charyzmacie wiary. Formacja duchowa winna składać się z wielu elementów pośrednich, czyli spoza działania duszpasterskiego. Człowiek jako istota cielesno-duchowa ma pełne prawo, a nawet obowiązek zatroskania się o swój integralny rozwój, w tym o rozwój duchowy. Istotną rolę w tym procesie będzie odgrywać kierownictwo duchowe. Zorganizowanie jego na odpowiednim poziomie, łatwa dostępność kierownika duchowego stanowić będzie bardzo ważny element w całkowitym ludzkim wzroście zachowując równowagę życia fizycznego i duchowego. Formacja duchowa żołnierza domaga się osobistego stanięcia przed Bogiem w modlitwie indywidualnej.

Jak każdy człowiek, tak i żołnierze w szczególny sposób poszukują i odnajdują Chrystusa w zgłębianiu Słowa Bożego, połączonego z codzienną modlitwą, która stanowi naczelną wartość formacji duchowej. Szczytem chrześcijańskiej modlitwy jest oczywiście Eucharystia. W procesie formacyjnym – duchowym potrzebne jest wychowanie do umiłowania prawdy, do prawości i rzetelności, do szacunku wobec każdej osoby, do poczucia sprawiedliwości, do wierności danemu słowu, do prawdziwego współczucia, do konsekwentnego postępowania, a zwłaszcza do zrównoważonego sądu i zachowania.

Nie bez znaczenia pozostaje zorganizowanie dla żołnierzy możliwości korzystania z sakramentu pokuty, dni skupienia, rekolekcji. Niejednokrotnie zapomina się, że formacja duchowa jest fundamentem moralności człowieka. Wielokrotnie drogą do poznania siebie samego, drogą do odnalezienia siebie, swoich celów życiowych, zrozumienia postawionych

zadań jest właśnie należycie rozumiana droga formacji duchowej. Bywa, że formacja ta wymaga niekiedy także odpowiedniego spersonalizowania. Tylko pełne i rzetelne otwarcie się na transcendencję jest szansa na zrozumienie siebie samego i drugiego człowieka.

Ku podsumowaniu

Jakkolwiek spojrzymy na formację człowieka, zawsze winniśmy dostrzec poszczególne jego elementy rozwojowe wymagające permanentnej troski o ich rozwój. Wiemy, że ważnym miejscem formacji człowieka jest dom rodzinny. W kolejnych etapach życia pojawiają inne podmioty podejmujące troskę o szeroko pojęty rozwój osoby. Znaczny okres formacji przypada na czas studiów, podczas których podchorążowie winni kształtować swoje życie w zjednoczeniu z nauką Kościoła i Tradycją. Uwzględnienie wartości katolickich w dojrzewaniu do przyszłych obowiązków i zadań żołnierskich daje gwarancję do uformowania żołnierza o prawdziwym sercu i obliczu ducha. Prowadzone badania w wielu środowiskach wojskowych wykazały, że żołnierz którego formacja oparta była ściśle na zasadach chrześcijańskich jest o wiele bardziej wartościowym żołnierzem nie tylko pod względem duchowym. Jego stosunek do powierzonych mu zadań, obowiązków, a także do otoczenia, środowiska, wyraźnie się różni od pozbawionych drogi duchowej. Istnieje więc konieczność ponownego pochylenia się nad programem formacyjnym żołnierzy i to nie tylko w aspekcie duchowym.

Streszczenie:

Formacja każdego człowieka wymaga troski ze strony wszystkich podmiotów uczestniczących w procesie edukacji i wychowania. W szczególny sposób wielkiej troski wymaga formacja żołnierza, wobec którego stawia się ważne i odpowiedzialne zadania, jakim jest obrona Ojczyzny. Jego przygotowanie do służby wymaga formacji w wielu aspektach: ludzkim kulturowym, intelektualnym, duchowym. Sprawa przygotowania zawodowego pozostaje odrębną kwestią. Istotnym etapem w przygotowaniu na oficera są studia z odpowiednim programem edukacyjnym i formacyjnym. Odpowiednia opieka duszpasterska odgrywa w całym procesie bardzo ważną rolę. Wszystkie programy winny uwzględniać potrzeby i możliwości podchorążego, które zagwarantują mu należyte przygotowanie do podjęcia odpowiedzialnych zadań i misji.

Słowa kluczowe: żołnierz, oficer, autorytet, przywódca, model, formacja, wartości,

Summary:

Concepts of permanent formation of a cadet in the wedding to God and Homeland

The formation of every person requires care from all entities participating in the process of education and upbringing. The formation of a soldier, who is faced with important and responsible tasks such as defending the Homeland, requires particular care. His preparation for service requires formation in many aspects: human, cultural, intellectual, spiritual. The issue of professional preparation remains a separate issue. An important stage in preparation for an officer is studies with an appropriate educational and formation program. Appropriate pastoral care plays a very important role in the entire process. All programs should take into account the needs and capabilities of the cadet, which will guarantee him/her proper preparation to undertake responsible tasks and missions.

Keyword: soldier, officer, authority, leader, model, formation, values,

Bibliografia:

Baars C. W., Terruwe A. A., *How to treat and prevent crisis in the priesthood*, Chicago 1972.

Bartnik Cz. S., *Personalizm*, „Czas”, Lublin 2000; tenże, *Misterium człowieka*, Standruk, Lublin 2004.

- Brezinka W., *Wychowanie i pedagogika. Podręcznik akademicki. W dobie przemian kulturowych*, Wyd. WAM, Kraków 2005, s. 21.
- Brzozowski P., *Uniwersalna hierarchia wartości – fakt czy fikcja?*, „Przegląd Psychologiczny” 2005, 3 (48), s. 261-276.
- Cencini A., *I giovani sfidano la vita consacrata*, Milano 1996.
- Gadacz T., *Historia filozofii XX wieku*, Kraków 2009.
- Gałkowski T., *Rola systemu wartości w procesie psychicznego i społecznego rozwoju jednostki*, [w:] B. Hołyst (red.), *System wartości i zdrowie psychiczne*, Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, Warszawa 1990, s.56-61.
- Hołyst B., *Wartości w życiu człowieka a zdrowie psychiczne*, [w:] B. Hołyst (red.), *System wartości i zdrowie psychiczne*, Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, Warszawa 1990, s.3-11.
- Kamiński R., „*Pastoralna Teologia*”, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 14, 2, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2011.
- Kroplewski Z., *Nauczycielu, gdzie mieszkasz?*, Wyd. Księży Marianów, Warszawa 2001.
- Laghi P., *Causas de la crisis de los sacerdotes jovenes*, Seminarium 31 (1991) 3, s.532.
- Manenti A., *I fondamenti antropologici della vocazione*, Seminarium 36 (1996) 1, s.25.
- Mazurkiewicz P., *Genealogia osoby*, [w:] *Wartości i ich znaczenie*, 1(17)201, s. 5.
- Orlik P., *Max Scheler o aksjologicznym źródle dążeń*, [w:] T. Buksiński (red.), *Szkice z filozofii działań*, Wyd. Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 1991.
- Parol M., *Znaczenie systemu wartości i jego uporządkowania w sytuacjach kryzysu na przykładzie funkcjonowania rodzin z dzieckiem z niepełnosprawnością*, „Wartości i ich znaczenie”, 2014, s.113.
- Pismo święte, Ef 6,10-13.
- Roguska A., *Edukacja kulturowa wobec przemian globalizacyjnych i lokalnych*, [w:] *Edukacja kulturowa. Oczekiwania i potrzeby*, A. Roguska, M. A. Danielak-Chomać, M. Dyrda (red.), Fundacja na rzecz dzieci i młodzieży „Szansa”; Siedlce 2012, s.21.
- Rulla L. M., *Grazia e realizzazione di se*, Roma 1997, s. 246-247.
- Salezy F., *Wybór pism*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1956.
- Scarvaglieri G., *Aspetti psico-sociali della formazione religiosa*, Vita Consecrata 12 (1976) 12, s.588-589.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, t. 3, Warszawa 2005.
- Wojtyła K., *Osoba i czyn*, [w:] tenże, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, TN KUL, Lublin 2000, s. 317.